

Invalidiliiton lausunto hallituksen esitysluonnoksesta sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön muutoksiksi lasten ja nuorten terapiatakuun toteuttamiseksi

Lausuntopyyntönumero: VN/29418/2023

Lausuntopalveluun vastausaika päättyy: 18.6.2024

Johdanto

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoja hallituksen esityksen luonnoksesta sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön muutoksiksi lasten ja nuorten terapiatakuun toteuttamiseksi.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi terveydenhuoltolakia, sosiaalihuoltolakia, lakia korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta, lakia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista sekä valtioneuvoston asetusta hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta. Lapsilla ja nuorilla tarkoitettaisiin alle 23-vuotiaita henkilöitä.

Esityksessä ehdotetaan, että terveydenhuoltolakiin ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettuun lakiin lisättäisiin säännös siitä, että perusterveydenhuollossa lyhytpsykoterapia tai psykoterapioista johdettu määrämuotoinen ja aikarajoitteinen psykososiaalinen hoito olisi aloitettava 28 vuorokauden kuluessa siitä, kun tarve tällaiselle hoidolle on todettu, jolleivät lääketieteelliset, hoidolliset tai muut vastaavat seikat muuta edellytä.

Lisäksi ehdotetaan, että sosiaalihuollossa lapsille ja nuorille olisi järjestettävä mielenterveystyön palveluna psykososiaalista tukea, jossa käytetään edellä mainittuja psykososiaalisia menetelmiä sosiaalihuollon palvelutehtävään soveltuvin osin. Mielenterveystyön palvelua koskeva päätös olisi toimeenpantava kuukauden kuluessa asian vireille tulosta. Lisäksi ehdotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:ään lisättäväksi kohta palvelun maksuttomuudesta.

Esityksessä ehdotetaan myös muutosta hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta annettuun valtioneuvoston asetukseen. Yhteistyösopimuksessa tulisi sopia lasten ja nuorten psykososiaalisten menetelmien käyttöönotosta ja käytöstä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa yhteensovittavana kokonaisuutena.

Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti hallituskauden aikana turvataan lainsäädännöllä lasten ja nuorten yhdenvertainen pääsy perustasolla lyhytpsykoterapiaan tai muihin vaikuttaviin psykososiaalisiin hoitoihin (hallituksen mallin mukainen lasten ja nuorten terapiatakuu). Lainsäädännön toimeenpanoon on osoitettu lisärahoitusta 35 miljoonaa euroa vuodessa

Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden ehkäisyn ja hoidon sekä mielenterveyden tuen saatavuutta perusterveydenhuollossa ja sosiaalihuollon perustason palveluissa ja vahvistaa vaikuttavaksi todettujen psykososiaalisten interventtioiden käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Säättämällä enimmäisaika lainsäädännön piiriin kuuluvan psykososiaalisen intervention aloittamiselle lapsille ja nuorille pyritään takaamaan oikea-aikainen mielenterveyden hoito ja tuki sekä vahvistamaan heidän oikeuksiaan tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

Linkit:

<https://stm.fi/hanke?tunnus=STM083:00/2023> - Hankeikkuna STM083:00/2023

Liitteet:

[HE luonnos lasten ja nuorten terapiatakuu.docx](#) -
[Huvudsaqliga innehåll, lagförslag och parallelltexter.docx](#) -

Valmistelijat

Lisätietoja asiassa antavat:

Hallitussihteeri Titta Honkala (titta.honkala@gov.fi) ja erityisasiantuntija Liisa Jokinen (liisa.jokinen@gov.fi).

Lausuntokysymykset:

1. Edustaako vastaaja

Kuntaa

Hyvinvointialuetta

Ministeriötä

Muuta valtion viranomaista

Ammattijärjestöä

Muuta järjestöä

Yliopistoa, ammattikorkeakoulua tai muuta oppilaitosta

Jotakin muuta

2. Toteuttaako ehdotettu säädöskokonaisuus tavoitetta lasten ja nuorten mielenterveyden varhaisen vaiheen tuen ja hoidon saatavuuden parantamisesta perustason palveluissa?

X Ei, vaan tarvittaisiin ehdotetun sijaan ja/tai lisäksi seuraavia toimia: Lapsiin ja nuoriin, erityisesti vammaisiin ja harvinaissairaisiin kohdistuva mielenterveystyö on ollut kauan aliresursoitua. Tarvittaisiin nykyisen sote-henkilöstön lisäkouluttamista ja lisää siihen koulutettuja ammattilaisia.

Tarvittaisiin myös lisää koulutusta vammaisuuden, harvinaissairausten, niistä mahdollisesti johtuvien kiusaamisen, yksinäisyyden, väkivallan kohteeksi joutumisen, syrjinnän yms. (Vrt. THL:n kouluterveyskyselyt) aiheuttamista mielenterveyden ongelmista. Terapiatarkuusaikojen toteutumisaikojen seuraamiseen pitää olla sähköinen järjestelmä. Lasten ja nuorten, myös fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten kuuleminen terapiatarpeistaan ja toteutuneesta terapiaajaksosta tulee olla keskeinen osa yksilöllisesti sopivan terapiamuodon valinnassa ja terapian vaikuttavuuden arvioinnissa.

3. Onko sääntely takuun piiriin kuuluvista psykososiaalisista interventioista terveydenhuoltolain 53 §:n ja opiskeluterveydenhuoltolain 10 a §:n säännöksissä soveltamisen kannalta toimiva?

Ei, vaan säännöksiä olisi muokattava seuraavalla tavalla: Invalidiliitto pitää ongelmallisena terapiatarkuun rajaamista 23 vuoden ikään. Esityksen ikäraja tulisi nostaa nuorisolain mukaiseen alle 29 ikävuoteen. Mikäli terapiatarkuun rajattaisiin 23-vuotiaille ja sitä nuoremmille jättäisi se esimerkiksi 75 % YTHS:n palveluiden piirissä olevista opiskelijoista terapiatarkuun ulkopuolelle. Liikuntavammaisten ja harvinaissairaiden nuorten itsenäistyminen ja opintojen aloittaminen saattavat mm. esteettömien ja saavutettavien asuntojen ja henkilökohtaisten avustajien saamisen vaikeuksien vuoksi siirtyä vanhemmalle iälle ja osaltaan lisätä mielenterveyden haasteita ja terapiapalveluiden tarvetta.

4. Onko takuun piiriin kuuluvan psykososiaalisen hoidon aloittamisen enimmäisajan määrittely terveydenhuoltolain 53 §:ssä ja opiskeluterveydenhuoltolain 10 a §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

Ei, vaan säännöstä olisi muokattava seuraavalla tavalla X
Esitys asettaisi erilaiset määräajat hoidon aloittamiselle riippuen siitä, hakeutuisiko lapsi/nuori hoitoon terveydenhuollon avopalveluiden, erikoissairaanhoidon tai opiskeluterveydenhuollon kautta. Hoidon aloittamisen määräaika tulisi yhtenäistää, huomioiden että kiireellistä hoitoa tarvitsevien tulee saada sitä mahdollisimman nopeasti.

5. Onko takuun piiriin kuuluvan mielenterveystyön palveluna annettavan psykososiaalisen tuen ja psykososiaalisten työmenetelmien määrittely sosiaalihuoltolain 25 a §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

Ei, vaan sitä olisi muokattava seuraavalla tavalla: ehdotettu 25§ teksti ei ole riittävän selkeä ja ymmärrettävä. Ehdotus viimeiseen virkkeeseen: ”on sosiaalihuollon mielenterveystyön palveluna järjestettävää määrämutoista psykoterapiaa, lyhytterapiaa, perheinterventioita tai psykososiaalista tukea.”

6. Onko takuun piiriin kuuluvaa mielenterveystyön palvelua koskevan päätöksen toimeenpanon sääntely sosiaalihuoltolain 45 §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

Ei, vaan sitä olisi muokattava seuraavalla tavalla: Terapiakuuta ei tällaisenaan voi yhteensovittaa sosiaalihuoltolain kanssa, sillä siinä on esimerkiksi palvelun saannin määräaika päätöksestä enintään 3kk. Koulukuraattori ei nykyisellään tee viranhaltijapäätöksiä, mutta joutuisi tekemään

niitä jatkossa, mikäli hänellä on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukainen ammattipätevyys (Shl 7§). Nykyinen kuraattoritoimintaa ohjaava laki ei edellytä, että kuraattorilla pitää olla tämä pätevyys. Koulukuraattorin tapaaminen on ns. matalan kynnyksen toimintaa ja se että niistä tapaamisista pitäisi tehdä päätös, lisää byrokratiaa ja saattaisi vähentää liikuntavammaisten ja harvinaissairaiden lasten ja nuorten hakeutumista koulukuraattorin luo, kun sitä ei voisi enää tehdä ilman että tehdään päätöstä, josta menee aina tieto myös vanhemmille. Mikäli esim. psykoterapeuttikoulutettu koulukuraattori antaa säännöllistä psykoterapiaan pohjautuvaa suunnitelmallista psykososiaalista tukea, tulisi siitä tehdä kirjallinen päätös.

7. Onko esitetty 2 a §:n sääntely valtioneuvoston asetukseen hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta riittävä terveydenhuollon menetelmien osalta?

Kyllä

En osaa sanoa X

Ei

Perustelut ja mahdolliset kehittämissuhteudet:

8. Onko esitetty 2 a §:n sääntely valtioneuvoston asetukseen hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta riittävä sosiaalihuollon menetelmien osalta?

Kyllä

En osaa sanoa x

Ei

Perustelut ja mahdolliset kehittämissuhteudet:

9. Miten lasten ja nuorten terapiatakuun enimmäisaikojen toteutumisen seuranta olisi tiedonhallinnan näkökulmasta tarkoituksenmukaista toteuttaa?

Seuranta sähköisellä järjestelmällä, joka lähettäisi vammaisen lapsen tai nuoren omatyöntekijöille tai hyvinvointialueella niille henkilöille, joiden tehtäväksi enimmäisaikojen toteutumisen seuranta päätetään määrittää. Tästä olisi syytä saada valtakunnallinen ohjeistus.

10. Millaista kansallista ohjausta ja toimenpiteitä esitetyn lainsäädännön onnistunut toimeenpano mielestänne edellyttää?

Kansallisen ohjauksen lisäksi tulee luoda myös tukea ja soveltamisohjeita. Keskeisessä asemassa opiskelijoita tukemassa oppilaitoksissa olevien kuraattorien kelpoisuusehtojen selkiyttäminen Shl 7§ mukaisesti ylläpitäisi vammaisuuteen ja pitkäaikaissairauksiin liittyvän osaamisen sekä palvelujärjestelmän tuntemusta, sillä ne kuuluvat osana sosiaalihuollon ammattihenkilöiden opintoihin. Tämä osaamisen vahvistaminen lainmuutoksen tasolla, voisi osaltaan vähentää muiden oppilastyöryhmän jäsenten työkuormaa. Se vahvistaisi koulun oppilashuoltoa, lisäksi pysyvämpien oppilaita tukevien sosiaalihuollon ammattilaisten sitoutumista työskentelyyn oppilaitoksissa, joissa esim. psykologit vaihtuvat tiuhaan.

11. Hallituksen keväällä 2024 tekemä päätös perusterveydenhuollon hoitotakuun pidentämisestä 14 vuorokaudesta 3 kuukauteen tulee kiireettömän hoidon osalta vaikuttamaan ensimmäisen hoitotapahtuman järjestämisen enimmäisaikaan

perusterveydenhuollossa. Edellyttäisikö tämä muutos toteutuessaan mielestänne muutoksia terapiatakuusääntelyyn?

Kyllä

Ei kantaa

Ei

Perustelut ja mahdolliset ehdotukset: Lähes kaikki hyvinvointialueet olivat THL:n tilastojenkin mukaan perusterveydenhoidossa päässeet lähelle 14 vrk hoitotakuaikaa. Vaikka osa nuorista, esim. korkeakouluopiskelijat voisivat opiskelijaterveydenhuollon palveluiden kautta päästä nopeammin terapian aloitukseen, olisi tämä taas epäyhdenvertaista esimerkiksi ns. haavoittuvassa asemassa oleville vammaisille lapsille ja nuorille, joiden erityinen terapian tarve on todettu mm. THL:n kouluterveyskyselyissä. Perusterveydenhoidon hoitotakuaika pitäisi palauttaa 14 vrk ja terapiatakuun osalta olla sama yhtenäinen 28vrk kaikille lapsille ja nuorille, riippumatta siitä, mikä heidän taustayhteisönsä on.

12. Muu palaute liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Valmisteltavan lainsäädännön tarkoitus on erinomainen ja tärkeä: lisätä ja nopeuttaa perustason palveluissa tarjottavan mielenterveyttä tukevan terapeuttisen tuen saatavuutta ja vahvistaa vaikuttavaksi todettujen psykososiaalisten interventioiden käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Invalidiliitto näkee, että lakiesitys tässä muodossa ei yhdenvertaisesti turvaa vammaisten lasten ja nuorten pääsyä perustasolla lyhytpsykoterapiaan tai muihin vaikuttaviin psykososiaalisiin hoitoihin hallitusohjelman mukaisesti (hallituksen mallin mukainen lasten ja nuorten terapiatakuu).

Useat selvitykset ja valvontaviranomaisten tarkastukset ovat osoittaneet, että lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saatavuus vaihtelee alueellisesti ja palveluiden järjestämisessä on puutteita, osittain siksi, että koulutettujen ammattilaisten määrä on riittämätön suhteessa palvelutarpeisiin (esim. LOS- komitea 2023). Toisaalta erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien vammaisten lasten- ja nuorten mielenterveyden häiriöiden määrä ja terapian tarve on niin suuri, että riittävän nopeasti alkavaa lyhytpsykoterapiaa tai siihen pohjautuva terapia, psykososiaaliset interventiot tai sosiaalihuollon mielenterveystyön interventiot täytyisi saada aloitettua, vaikka osaavien ostopalvelutuottajien tuottamana. THL:n kouluterveyskyselyissä toistuu vuodesta toiseen se, miten vammaisilla nuorilla on enemmän kiusatuksi, syrjityksi ja sivuutetuksi tulemisen kokemuksia. He aloittavat päihdekokeilut ja päihteiden käytön muita nuorempina ja useammin. Perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon nykyisten ja uusien ammattilaisten kouluttaminen edellä mainittuihin pitäisi aloittaa mahdollisimman pian.

YK:n vammaissopimuksen artikla 25 mukaan vammaisille ihmisille pitää järjestää yhdenvertaisesti terveyspalvelut. Sopimuspuolten tulee järjestää erityisesti ne terveyspalvelut alakohdan b) mukaan, joita vammaiset ihmiset tarvitsevat erityisesti vammaisuutensa vuoksi, kuten varhainen tunnistaminen ja puuttuminen tarvittaessa, sekä palvelut, joilla pyritään minimoimaan ja estämään uusia vammoja myös lasten keskuudessa.